

Psychopedie – pedagogika osob s mentálním postižením

Je speciálněpedagogickou disciplínou, zabývá se problematikou

- edukace,**
- podpory a poskytování služeb osobám s mentálním postižením v jednotlivých fázích jejich života.**

Etymologický výklad slova psychopedie – z řeckého slova psyché=duše, paideia=výchova

Psychopedie – pedagogika osob s mentálním postižením

- Předmětem oboru psychopedie je člověk s mentálním postižením bez ohledu na věk, stupeň postižení a kombinaci postižení.
- Cílem psychopedie je dosažení maximálního stupně rozvoje osobnosti jedince s MP při respektování jeho specifik (MP a osobnostní), dosažení co nejvyššího stupně integrace do společnosti.
- Psychopedie jako vědní obor je tvořen: teoretickým základem, metodologií oboru, historií, teorií výchovy, didaktikou – teorie vzdělávání a teorie vyučování.
- Psychopedie se dále zabývá problematikou psychopedické speciálněpedagogické diagnostiky, společenskými důsledky mentálního postižení.

Psychopedie – pedagogika osob s mentálním postižením

Obsah psychopedie se dále specifikuje:

- podle stupně postižení,
- podle kombinace postižení s mentálním postižením,
- podle věku (raný, předškolní, školní, adolescence, dospělost, stáří),
- podle speciální vzdělávací instituce.

Zařazení psychopedie do systému věd

Psychopedie – pedagogika osob s mentálním postižením je součástí oboru speciální pedagogika.

Spolupracuje s obory SP: etopedie, logopedie, somatopedie, oftalmopedie, surdopedie.

Důležitý obor-nejvyšší počet osob + kombinace postižení

Zařazení psychopedie do systému věd

Psychopedie patří do soustavy věd o člověku – společenské vědy, v užším významu do věd pedagogických, v nichž je součástí samostatného vědního oboru speciální pedagogiky.

Spolupracuje s:

- pedagogikou (obecná pedagogika, didaktika, metodika, speciální pedagogika),
- psychologii (obecná, vývojová, pedagogická, sociální, psychopatologie),

Zařazení psychopedie do systému věd

- sociologií (sociální patologie),
- právem (rodinné, občanské, trestní),
- filozofií a etikou (řeší teoretická východiska vědního oboru a jeho filozofické pojetí).

Přírodní vědy – obory medicínské (pediatrie, neurologie, psychiatrie).

Terminologické vymezení

Mentální postižení – zastřešující termín.

Mentální retardace – od roku 1959 WHO, definice Dolejšího (1973), Vágnerové.

Definice:MR je vývojová porucha integrace psychických funkcí, která jednice postihuje ve všech složkách osobnosti (psychické, fyzické, sociální).

Osoba s mentálním postižením, s mentální retardací, nově s problémy v učení.

Členění mentální retardace

- Dědičná (hereditární),
- Vrozená (kongenitální),
- Postkoncepční (od narození do 2 let),
- Získaná mentální retardace (demence)
dětská, stařecká.
- Sociálně podmíněná mentální retardace,
zdánlivá mentální retardace, pseuoligofrenie,
sociální debilita.
- Formy MR – se somatickým nálezem a bez
somatického nálezu.

Klasifikace MR dle etiologie

Mentální retardace je spojená s určitým poškozením, odchýlnou strukturou nebo odchýlným vývojem CNS.

Klasifikace etiologických faktorů:

1. Příčiny endogenní – genetické, dědičné (jsou zakódovány již v systému pohlavních buněk, jejichž spojením vzniká nový jedinec).

MR na podkladě genových mutací: vrozené metabolické poruchy (fenylketonurie), chromozomové aberace autozomů (Downův syndrom, aberace gonozomů (Turnerův a Klinefelterův syndrom)).

Klasifikace MR dle etiologie

2. Příčiny exogenní (vzniklé vlivem vnějšího prostředí):

- Fyzikální faktory (RTG záření, mechanické poškození mozku, úraz matky, patologický porod).
- Chemické faktory (léky, alkohol, nikotin, návykové látky).
- Biologické faktory (viry, mikroby, RH inkompatibilita, hormonální poruchy, špatná výživa, nedostatek kyslíku).

Klasifikace MR dle etiologie

Sociálně podmíněná mentální retardace
(zdánlivá mentální retardace,
pseudooligofrenie, sociální debilita)

- Patologie prostředí, smyslové poruchy, poruchy v oblasti citové, duševní choroby, poruchy hybnosti, nesprávné výchovné působení.
- V 15 – 30% je příčina MR neobjasněna.

Demence (dětská, stařecká)

Demence je získané postižení, jedná se o proces zastavení, rozpadu mentálního vývoje nejdříve po 2.roce života dítěte.

Příčiny: úrazy CNS, onemocnění, psychické choroby.

Projevem je úbytek komplexu kognitivních funkcí, především inteligence a paměti.

Typy demencí: atroficko-degenerativní ischemicko-vaskulární, symptomatické.

Demence – obecná diagnostická kritéria

- Úbytek paměťových funkcí.
- Úbytek dalších kognitivních funkcí – pozornost, myšlení, vnímání.
- Poruchy řeči (afázie).
- Poruchy emotivity.
- Poruchy motivace.
- Poruchy spánku.
- Poruchy osobnosti.
- Poruchy orientace v prostředí.

Klasifikace dle zdůraznění časového faktoru

Období prenatální – od uhnízdění vajíčka
do porodu.

Období perinatální – období kolem
porodu.

Období postnatální – po narození, otravy,
úrazy, choroby, špatná výživa.

Klasifikace symptomatologická

- Zabývá se typickými příznaky vzhledu, osobnostních rysů, somatických zvláštností, motorických a psychických zvláštností osob s mentálním postižením.

Klasifikace dle vývojových období

- Vychází ze specifik jednotlivých vývojových období lidského života.

Klasifikace MR dle typu chování:

- eretický,
- torpidní,
- nevyhraněný.

Klasifikace dle stupně mentálního postižení

- Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10).
10. decenální revize WHO z roku 1992, platná u nás od 1.1.1993.
- Stupně MR
  - F 70 Lehká MR IQ 69-50 (debilita)
  - F 71 Středně těžká MR IQ 49-35 (imbecilita)
  - F 72 Těžká MR IQ 34-20 (idiocie prostá)
  - F 73 Hluboká MR IQ 19 a níže (idiocie hluboká)
  - F 78 Jiná MR nelze zařadit do stupně z důvodu přidruženého postižení
  - F 79 Nespecifikovaná MR

MKN

- **MKN** (ICD) vydaná SZO (WHO), platná 10. revize, verze z roku 2018, revize, kategorie F Nemoci duševní a poruchy chování (F00-F99), Mentální retardace F70-F79, stupně mentální retardace

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností (MKF)

Znění 1980		Znění 1998
Impairment	<i>poškození</i> › tělesná (med.) rovina (organické, mentální, psychické)	Impairment
Disability	<i>schopnosti</i> } (omezení) <i>aktivity</i> } <i>možnosti</i> › personální (psychologicko/pedagogická) rovina	Activity
Handicap	postižení/znevýhodnění <i>spoluúčast</i> › společensko-sociální (sociologická) rovina	Participation

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví

- **Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví – MKF** (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF).
- Nejnovější klasifikace, která by měla být využívána shodně ve školství, v oblasti sociální péče a ve zdravotnictví .
- Od července 2010 je ve zdravotnictví obligatorní (závazný, povinný) pro rehabilitační, posudkové a praktické lékaře a pro ostatní členy multidisciplinárních týmů, kteří se zabývají osobami s disability.

MKF

- V oblasti speciálního školství bude tato klasifikace využívána zejména ve školských poradenských zařízeních určených pro potřeby dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením.
- Na podkladě metodologie MKF vytvořil tým autorů pod vedením Milana Valenty manuál činnosti odborného pracovníka SPC pro posuzování speciálních vzdělávacích potřeb žáka (Valenta, M., 2012). Pro oblast speciálněpedagogické diagnostiky psychopedické je to část manuálu „**Katalogu posuzování míry speciálních vzdělávacích potřeb, Diagnostické domény pro žáky s mentálním postižením**“.

Diagnostika

- Diagnostika inteligence dle dětské verze Wechslerova souboru, Stanford-Binetův test – provádí psycholog.
- Speciálněpedagogická diagnostika-
psychopedická – pozorování, rozhovor,
anamnéza.

Psychologické zvláštnosti jedinců s MP

MR se klinicky projevuje zejména:

- zpomalenou chápavostí, jednoduchostí a konkrétností úsudků,
- sníženou schopností až neschopností komparace a vyvozování logických vztahů,
- sníženou kapacitou paměti, problémy ve všech fázích paměti,
- těkavost pozornosti,

Psychologické zvláštnosti jedinců s MP

- nedostatečná slovní zásoba a neobratnost ve vyjadřování,
- poruchy vizuomotoriky a pohybové koordinace,
- impulzivita, hyperaktivita nebo celková zpomalenost chování,
- citová vzrušivost,
- sugestibilita a rigidita chování,
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji „já“,

Psychologické zvláštnosti jedinců s MP

- opožděný psychosexuální vývoj,
- nerovnováha aspirací a výkonu,
- zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí,
- poruchy v interpersonálních a skupinových vztazích,
- poruchy komunikace,
- snížená přizpůsobivost k sociálním požadavkům.

Historie

Možnost vzdělávání dětí s MP zakotveno v říšském zákonu o školách obecných v roce 1869.

1871 – založeno Ernestinum (Praha)

Zakladatel Karel Slavoj Amerling – lékař, přírodovědec, filozof a pedagog.

Tři oddělení: diagnostické, výchovné a vyučovací, asyl pro idiotické děti.

Historie

- MUDr. Karel Herfort – ředitel Pedopatologického ústavu, spoluzakladatel časopisu Úchýlná mládež, zakladatel pedopatologie, dětské psychiatrie, ředitel Ernestina od roku 1902-zpřesnění dokumentace.
- Terminologické vymezení – rozdělení MR (slabomyslnosti) na vrozenou a získanou, stupně debil, imbecil, idiot. Účastník Čádových sjezdů.

Historie

- František Čáda (filozof, psycholog)– zakladatel české psychologie dítěte, věnoval se pedopatologii a rozvoji pomocného školství v českých zemích.
- Iniciátor a hlavní organizátor tří českých sjezdů pro slabomyslné a školství pomocné (1909 Praha, 1911 Brno, 1913 Polská Ostrava).

Historie

- Josef Zeman – učitel, první inspektor pro speciální školy, 60 let ovlivňoval speciální školství. Založil časopis Úchylná mládež, účastník Čádových sjezdů, spolupracovník Karla Herforta, Františka Čády.
- Zakladatel soustavy speciálních škol v ČSR. Prosazoval vysokoškolské vzdělání učitelů speciálních škol (návrh v roce 1930, uskutečněno až v roce 1948).
- Spolupracoval na vydání učebních osnov a jednotných výchovných směrnic pro speciální školy (1928), Zákon o pomocných školách (1929).
Problémy – učebnice, DVU.

Historie

- Československá republika 1918, vznik mnoha ústavů pro osoby s mentálním postižením – soukromé, spolkové nebo církevní. Velmi vzrostl počet pomocných tříd.
- Po roce 1948 – období jednotné školy. Zákon o jednotné škole, pomocné školy vřazeny do systému škol pro mládež vyžadující zvláštní péči. Uzákoněno vysokoškolské vzdělávání učitelů. Zvláštní a pomocné školy, zvláštní mateřské školy, zvláštní odborná učiliště.
- O děti „nevzdělavatelne“ pečovaly zařízení MPSV.

Historie

- Významné osobnosti zabývající se pedagogikou osob s mentálním postižením – Miloš Sovák, Jaroslav Kysučan, Marie Černá, Iva Švarcová.